

poglavja: prebivalstvo in domovi, družina, delo in medsebojno sodelovanje kmečkih in kajžarskih družin, viri preživljanja kmečkih in nekmečkih družin, poraba, družabno življenje in versko življenje.

Omeniti velja, da so se Babnopoljci zaradi težkih življenjskih razmer začasno ali za stalno zaposlovali tudi v drugih državah. Pred prvo svetovno vojno so najpogosteje odhajali v Ameriko, med svetovnimima vojnama v Romunijo in Francijo, po drugi svetovni vojni pa v Nemčijo. Vsaj od leta 1889 pa so moški odhajali sezonsko drvarit na Hrvaško, Ogrsko in celo v Rusijo. Šele po drugi svetovni vojni so se odprle možnosti zaposlovanja tudi v Babnem polju. Sicer pa je poljedelstvo spadalo še do srede 20. stoletja med osnovne vire preživljanja. Druga pomembna panoga je bila živinoreja, ki pa je v zadnjih desetletjih močno upadla.

338

Skoraj vsi življenjepisi pripovedujejo o 49 Babnopoljcih, ki so jih leta 1942 ustrelili italijanski vojaki, o požigu vasi istega leta ali o taboriščnem življenju na Rabu. Leta 1942 je tam umrlo 19 vaščanov. Pripovedovalci z žalostjo pripovedujejo o teh dogodkih, zaradi katerih "so v vasi ostale samo še črne rute". Vsem zaradi vojne umrlim Babnopoljcem in Babnopoljkam je knjiga tudi posvečena. Ker se je število prebivalcev v Babnem polju od druge svetovne vojne skoraj prepolovilo (s 500 prebivalcev med drugo svetovno vojno na 296 leta 1991), je knjiga *Moje Babno polje* pričevanje o še eni razseljeni slovenski vasi na slovensko-hrvaški meji.

Tudi ta knjiga babnopoljskih življenjepisov se končuje s slovarčkom narečnih besed, ki spremlja vse knjige življenjepisov, ki jih je uredila Marija Makarovič. Opremljena pa je s fotografijami vsakdanjega življenja in portreti pripovedovalcev.

Mojca Ramšak

Ivanka Počkar (ur.): Iz časov ječmenove kave : življenjepisi Štajercev in Kranjcev ob sotočju rek Krke, Save in Sotle. – Novo mesto : Dolenjska založba, 1998, 496 str. : ilustr. (Seidlova zbirka ; knj. 20)

Koroški zbirki *Tako smo živeli, Življenjepisi koroških Slovencev*, ki izhaja v Celovcu od leta 1993 in jo ureja dr. Marija Makarovič, je sorodna knjiga življenjepisov, ki jih je zbrala, uredila in skoraj v celoti zapisala etnologinja Ivanka Počkar. Dvanajst življenjepisov z naslovom *Iz časov ječmenove kave, življenjepisi Štajercev in Kranjcev ob sotočju rek Krke, Save in Sotle*, ki so izšli leta 1998 pri Dolenjski založbi, prestopa iz štajerske pokrajine tudi v dolensko, saj so njihovi pripovedovalci doma z območja občin Brežice in Krško (okolica Bizeljskega, Pišce, Pavlova vas, Silovec, Sromlje, Osredok pri Podsredi, Drnovo, Brežice, Čatež, Mrzlava vas, Dolenja Pirošica). Pripovedovalci sami sebe poimenujejo Štajerci in Kranjci, pač glede na to, ali živijo na levem ali na desnem bregu spodnjega toka Save. Zgodbe ponazarjajo razmejitve, ki so jih med prebivalce omenjenih krajev zarisale tri reke, odnose med Štajerci in Kranjci in obojih s sosednjimi Hrvati.

Pripovedi segajo od domačega kraja, njegove okolice, bližnjega Zagreba, do bolj oddaljenega Dunaja in vse do Amerike.

Pripovedovalci so bili rojeni od preloma stoletja do prve tretjine 20. stoletja ali natančneje, najstarejša pripovedovalka je bila rojena leta 1898 in najmlajša leta 1931.

Njihov starostni in družbeni položaj se da odlično primerjati s položajem koroških in štajerskih pripovedovalcev (njihovi življenjepisi so objavljeni v že omenjeni zbirki *Tako smo živeli* (1993–) in v knjigah *Trije rodovi o Vuhredu in okolici* (1996) ter *Vsi moji spomini. Življenjske pripovedi s Štajerskega* (1996), ki jih je vse uredila Marija Makarovič, saj so tudi pri tej zbirki sogovorniki izhajali iz obrtniških, kmečkih in kajžarskih družin, nekateri pa tudi iz meščanskih.

Način zapisovanja je obsegal poleg sprotnega pisanja in snemanja zvočnega dela pripovedi tudi beleženje z video kamero, česar pri zbirki *Tako smo živeli* in knjigah *Vsi moji spomini... Življenjske pripovedi s Štajerskega* ter *Trije rodovi o Vuhredu in okolici* še ni bilo. Tako je dokumentirano in v brežiškem Posavskem muzeju shranjeno tudi spremno dogajanje, mimika in gestikulacije v intervjujski situacijah. V objavljenih besedilih v knjigi *Iz časov ječmenove kave* je zato v največji meri od vseh omenjenih zbirk ohranjen pripovedovalčev način izražanja, struktura stavkov, preskakovanje z ene jezikovne ravni na drugo ter občasno tudi ponavljanje, če je bil takšen način pripovedi značilen za oblikovanje pripovedovalčevih misli. Ker ne gre za strogo dokumentaren zapis, pač pa za osebne zgodovine, so v besedilih v kar največji meri ohranjeni pogovorni jezik, besedne zveze, narečni izrazi, žargon in nglas.

Pripovedovanje življenjskih zgodb je bilo deloma usmerjeno in vodeno, deloma je potekalo prosto, pri čemer so pripovedniki poudarjali tiste vrednote in dogajanja, ki so se jim zdela najpomembnejša v odnosu do družine, ljudi in družbe nasploh, do rastlinskega in živalskega sveta. Zgodbe se pričenjajo s predniki, starši, družino in nas nato popeljejo skozi vsa življenjska obdobja, od najzgodnejših otroških let v starost. V njih spoznavamo pripovedovalčevo družino, sorodnike, prijatelje, sosesko, vas in mesto. V vseh omenjenih zbirkah življenjepisov bi pri pripovedovalcih lahko izbrali obdobje, o katerem naj bi največ govorili, saj so sogovorniki preživeli vse ključne zgodovinske dogodke 20. stoletja. Pa vendar so življenjepisi zbrani in pripovedovani tako, da prav vsem obdobjem in poglavjem pripovedovalčevih življenj dajo isto težo.

Zgodbe v knjigi so opremljene tudi z dokumentiranimi fotografijami iz pripovedovalčevih družinskih arhivov ali Ivanke Počkar ter z risbami Mitje de Glerie, katerih črte ujamejo pokrajino s svojimi geografskimi in kulturnimi značilnostmi, žive podobe in rekonstrukcije dogajanj.

Čeprav je objavljenih zgodb dvanajst, pa te brez uvoda in slovarčka narečnih izrazov obsegajo kar 432 strani z gosto, a ne nepregledno tipografijo. Pa pri tem ne gre toliko za število strani. Pomembneje je to, da je vsaka zgodba s podnaslovi že precej podrobno sistematizirana in klasificirana po standardni etnološki sistematiki od materialne, socialne do duhovne kulture, tako da je njena preglednost optimalna. Bralec tako lahko, podobno kot pri zbirki *Tako smo živeli*, bere posamezne zgodbe ali pa izbere le mednaslove, ki ga najbolj zanimajo. Posnete zgodbe in en lastnoročno napisan življenjepis se razlikujejo po dolžini, a le ena zgodba pripovedovalke, ki je bila v času intervjuja

hudo bolna, je zapisana na nekaj straneh. Druge so dolge od trideset do štirideset strani in precej kompleksne, kar pomeni, da je zapisovalka Ivanka Počkar k tem ljudem prišla večkrat in poskušala uloviti njihove spomine.

Ivanka Počkar je oktobra 1999 v Brežicah o življenjepisih pripravila tudi etnološko dokumentarno razstavo z naslovom *Podobe iz časov ječmenove kave*.

Mojca Ramšak

Viera Žbirková a kol. (ur.): Hra a jej sociálne súvislosti. – Nitra : Katedra sociálnej práce a sociálnych vied FF UKF, 1999, 183 str. : ilustr.

Na Katedri za socialno delo in socialne vede Filozofske fakultete Univerze Konstantina Filozofa v Nitri na Slovaškem je v letu 1999 izšel zbornik prispevkov, ki obravnavajo otroško igro in njene povezave z družbo, v kateri se pojavljajo. Enajst avtorjev obravnava različne teme, povezane z igračami.

Viera Žbirková je avtorica besedila najobsežnejšega in vodilnega sklopa z naslovom *Igra in igrača – kulturna dediščina naroda*. V njem je osvetlila zgodovinski razvoj igre, igranja in igrača od prvih arheoloških predmetov, ki bi jim lahko prisodili vlogo igrača. Najdeni oziroma hranjeni so na ozemlju slovaške republike. Navaja tudi tri muzeje igrača in vse večje zbirke, ki so na ogled na Slovaškem, in jih je bistveno več, kot bi jih lahko našli na slovenskih tleh. Vsekakor imajo Slovaki v raziskavah otroških igrača mnogo daljšo tradicijo kot slovenski etnologi. Znameniti češki pedagog Jan Amos Komensky je že v 17. stoletju objavljaj svoje pedagoške spise, ki se nam še danes zdijo nenavadno sveži in moderni, posebno še, če jih primerjamo z običajno vzgojo otrok v tistem pa tudi kasnejših stoletjih. Komensky je študiral na Nemškem in tam je bila v okolici Nürnberga in v Schwarzwaldju igračarska obrt znana že vsaj dve stoletji, zato se je bil tudi seznanil z najrazličnejšimi igračami, ki jih je bilo prav gotovo več kot v istem času po drugih območjih. V delu *Orbis pictus* je predstavil nekaj sočasnih iger, zraven pa najdemo še ilustracije izdelovalcev lesenih struženih punčk in tudi drugačnih igrača.

Avtorica Žbirková se je v krajših poglavjih ukvarjala s pojmi o igrah v času razsvetljenstva, z opisom iger v srednjih šolah od 16. do 18. stoletja in z igrami in igračami v 19. stoletju. Že leta 1829 je bil ustanovljen v Banski Bistrici prvi brezplačni otroški vrtec, šele od konca 19. stoletja pa so jih začeli bolj množično ustanavljati. Posebno priljubljene igračke so bili v tem času svinčeni in kositrni vojaki ter papirnate in porcelanske punčke v s čipkami okrašenih oblekicah. Otroci bogatejših staršev so imeli še drugačne igrače: vozove in vozičke, bobne, zastavice, obroče, lopatke, lesene kocke in podobno. Otroci revnejših staršev pa so imeli seveda več doma narejenih igrača. Že ob koncu 19. stoletja, še bolj pa po letu 1900, je postal kraj Stara Tura nekakšno središče